Sensorveiledning, PSY4315, V-26 *utsatt eksamen*

4 timer

Besvar 4 av 6 korte oppgaver. Inntil 350 ord per besvarelse

Besvar 1 av 3 lange oppgaver. Inntil 2500 ord per besvarelse

Det er kommunisert tydelig til studentene at alle fem besvarelser (4 korte oppgaver, 1 lang oppgave) må bestå. Ingen kompensasjon for at øvrige besvarelser eventuelt er fremragende. Terskelen for bestått er ifølge retningslinjene mellom D og E (m.a.o. høyere enn den for sensur med karakter som er mellom E & F).

For de korte oppgavene er det mulig å skrive en besvarelse som er nokså langt under ordgrense på 350 ord som likevel består. I slike tilfeller er det lite plass til den minste feil om faktum, og definisjonen av nøkkelbegrep(et/ene) må iallfall være tilfredsstillende.

Korte oppgaver

1. Oppriktige vitner peker noen ganger ut feil person i en vitnekonfrontasjon. Gjør rede for minst tre grunner til at dette forekommer.

   Vitnevariabler: vitnet har ofte ikke sett gjerningspersonen under optimale forhold. Det kan også være trekk ved vitnet som gir dem et dårlig utgangspunkt (redusert syn, intellektuelt redusert). Tid mellom ugjerningen og vitnekonfrontasjonen. Eksponering til opplysninger mellom ugjerningen og vitnekonfrontasjonen. Systemvariabler: aspekter ved gjennomføringen av vitnekonfrontasjonen - var administreringen blind? Passer figurantene også til beskrivelsen av den mistenkte? Fikk vitnet beskjed om at gjerningspersonen kanskje ikke er blant personene, og at de ikke er nødt til å velge noen?

   Kap. 7 i boken, forelesning med Brennen.

2. Gjør rede for våpenfokus.

Loftus introduserte ideen som er en fengende forklaring av hvorfor et vitnet noen ganger ikke kan gjøre rede for hvordan en gjerningsperson så ut (evt andre detaljer fra situasjonen), nemlig fordi de så mere på pistolen eller kniven. Dataene er likevel noe tvetydige på om fenomenet er reelt. Effekten er iallfall liten i feltstudier, og i lab sammenheng har man funnet at andre gjenstander (famøst eksempel er seleristang) forstyrrer hukommelse like mye som en pistol

Kap. 3 i boken og forelesning med Brennen

3. Hva er forankringseffekten, og hvordan kan den være rettslig relevant?

   Tversky og Kahneman, selv åpenbart tilfeldig «ankere» påvirker deltakeres tallestimater. Studier har påvist forankring i sivile saker, f eks erstatningsbeløp. (s.356-262 i pensum)

4. Hva menes med «støy» ved bedømmelser og beslutningstaking?

   Kahnemans begrep om støy viser til usystematisk variasjon i bedømmelser, til forskjell fra systematisk *variasjon som er de velkjente skjevhetene. Poenget, som vises i flere forsøk i rettslig sammenheng (s.257-259 i pensum), er at det er vilkårlighet i bedømming som ikke skyldes skjevheter, hvor samme dommer kan vurdere den samme saken ulikt når den er presentert flere ganger.*

5. Hva innebærer det at lovgivningen har legitimitet? Hvilken betydning har legitimiteten for borgernes etterlevelse av lovgivningen?

   Tyler og Jost (2007), forelesning om psykologi og lovgivning ved Nordrum. Deterrence model står i kontrast til psykologiske tilnærminger til legitimitet. Legitimitet er en kvalitet som eies av en myndighet, en lov eller en institusjon som fører til at andre føler seg forpliktet til å akseptere dens direktiver. Det er med andre ord en egenskap som tilskrives et regime av en befolkning. Sosialpsykologiske begreper som lydighet (obedience) og motivasjon er sentrale i hvorvidt borgere oppfatter lover som legitime

6. Hva er den rettslige relevansen av kunnskap om menneskers begrensede evne til å gi oppmerksomhet?

   To vitner til den samme hendelsen kan huske ulikt på grunn av at de innkodet ulike aspekter an den. Eventuelle uoverensstemmelser må ikke nødvendigvis skyldes hukommelse, men et stadie før.

   En person kan mene at de fikk full oversikt over en hendelse uten at det er tilfellet, eksemplfisert f eks med fenomenet, uoppmerksom blindhet.

   Kap. 3 i boken.

Lange oppgaver

1. La oss si at du, for 15 år siden, oppdaget noe oppsiktsvekkende om en nær venn. Gjør rede for faktorer som a) vil påvirke hvorvidt du vil huske hendelsen nå, og b) hvorvidt det du nå husker

stemmer (med det du opprinnelig oppdaget). Svarene skal være forankret i rettspsykologisk teori og begreper.

a) Hvorvidt du husker nå: Mye blir glemt. Oppsiktsvekkende ting har mindre sjans å bli glemt. Har det blitt erindret imellomtiden (har man blitt minnet om det, spurt om det, lurt på det selv), eller forsøker man nå å huske for første gang? Hvis det første er det mindre sjans for at den blir glemt.

b) Hvorvidt du husker riktig: Suggestibilitet, forvrengning med og uten press.

Kapitler 3, 4, & 5 i boken er relevante.

2. I 2011 uttalte Høyesterett:

«… i saker som gjelder seksuelle overgrep, er det ikke uvanlig at tiltalte og fornærmede har motstridende forklaringer om hva som har skjedd. Det er heller ikke uvanlig at det ikke foreligger andre bevis i saken. Domstolen må i slike tilfeller som utgangspunkt ha anledning til å domfelle ut fra en troverdighetsvurdering» Rt-2011-642.

Tenk at du er rettsoppnevnt sakkyndig i en straffesak som gjelder en angivelig sovevoldtekt.

Domstolens bestilling til deg er:

Skriv en rapport, forankret i rettspsykologisk empiri og teori, med egen konklusjon, som kommentar til uttalelsen fra 2011.

Vitnepsykologisk forskning har dokumentert at vurderinger av troverdighet er rundt sjansenivå. Det innebærer at isolerte vurderinger av hvordan tiltalte, fornærmede eller vitner fremstår og forklarer seg i retten i fravær av uavhengige bevis er et tynt grunnlag for en fellende dom.

Dommen fra Høyesterett i 2011 er da noe i utakt med dette og i verste fall kan oppmuntre dommere til å avgjøre hvem som lyver basert på magefølelse eller nonverbale holdepunkter.

Det er en Høyesterettsdom fra 2025, nevnt i forelesninger og anbefalt lesing, som nyanserer 2011-dommen ved å si at vitnepsykologisk forskning viser at fremtoning ikke er noen sikkert grunnlag for troverdighetsvurderinger. Fint hvis en besvarelse nevner den, men ikke nødvendig.

I pensum og forelesning drøftes det utgangstroverdighet som er det initiale vurdering basert på magefølelse og interessebasert troverdighet hvor man vurderer motivet til den som forklarer seg.

Man skiller mellom troverdighet som vurdering av personen, pålitelighet som vurdering av deres forklaring, og korrekthet som er det som faktisk skjedde.

Litteraturen om løgndeteksjon er relevant, samt teoretiske begreper som troverdighet, pålitelighet og korrekthet (kapitler 2 & 6 i boken).

3. «Avhørsmetodene brukt av norsk politi er i stor grad basert på rettspsykologisk teori og empiri». Drøft hvorvidt denne påstanden stemmer og illustrér besvarelsen med henvisning til en eller flere reelle saker fra det forrige århundret.

Utviklingen i dette århundret har iallfall forsøkt å leve opp til påstanden. Bruk av kontaktetablering, av fri forklaring, av sondering er alle trekk ved politiets nåværende avhørsmetodikk som har empirisk dekning for at de fremmer produksjon av riktige opplysninger. Kontaktetablering: Gabbert et al. (2021), Kieckhaefer et al. (2014) er studier fra pensum som støtter bruken av kontaktetablering. Fri forklaring ligner på kognitivt intervju som har empirisk støtte, f eks fra Memon et als (2010) meta-analyse. Man kan avdekke løgn ved bruk av Strategic Use of Evidence i sonderingsfasen.

For politiavhør med voksne var Karmøy (Tengs) saken en viktig vekker. For avhør med barn var Bjugn saken triggeren for forankring i psykologisk teori og empiri. Disse er de åpenbare sakene som er relevante. Eventuelt andre saker kan godtas dersom besvarelsen argumenterer godt nok (Silje- eller Kevin-saken for barn, Baneheia for voksne kanskje). Sakene fra 1900-tallet vil brukes for å illustrere hva kan skje når det brukes en intuitiv, tilståelsesorient tilnærming til avhør.

Forelesning med Davik, kapittel 8 i boken.